

The article defines the institutional characteristics and features of this stage, its place and role in the system of stages of criminal proceedings. The constitutional principle of presumption of innocence of a person is revealed. A list of international legal acts that enshrine these principles in their prescriptions is provided.

It is determined that the prerequisite for bringing a person to justice for a criminal offense committed is the implementation of pre-trial investigation and judicial proceedings.

The legal properties of legal norms that are applied at this stage and its significance for the further development of subsequent stages of criminal proceedings are taken into consideration. The specifics of drawing up such a procedural document as a notice of suspicion and its delivery to the offender are disclosed. The content of Criminal Law relations that arise when a person is brought to criminal responsibility is considered and disclosed.

The procedure for starting the stage of criminal proceedings of "bringing to criminal responsibility", which begins from the moment of notification of suspicion and entering information in the Unified Register of pre-trial investigations, is described. It is proved that the beginning of the implementation of criminal liability is the identification of a person suspected of committing a crime and this is a common element, since both concepts appear from the moment such a subject as a suspect appears.

It is indicated that from the moment a person is notified of suspicion at the pre-trial investigation stage, a new stage begins, where such a participant in criminal proceedings appears – a suspect.

The list of characteristic features and content of circumstances regarding the possibility of performing certain procedural and investigative actions as bringing the offender to criminal responsibility at this stage is determined and proved.

The grounds for detaining a person at the place of committing a criminal offense or immediately after its commission are taken into consideration. Thus, the current legislation provides the following procedural types of detention of a person: a) - legal detention; b) - detention by an authorized official.

Keywords: *stage of criminal proceedings, criminal offense, presumptions of innocence of a person, criminal and legal relations, pre-trial investigation, notification of suspicion, suspect.*

Стаття надійшла до редакції 28.04.2021 р.

УДК 340.111

Є.М. Черних

ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ЯК КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПРАВОВОГО ОБ'ЄКТИВІЗМУ ТА ЙОГО ЗАПЕРЕЧЕННЯ

В статті висвітлюється проблема об'єктивізації права, що виникає в контексті найбільш поширеної формально орієнтованої версії принципу верховенства права, яка наголошує на ідеї правління об'єктивного закону, а не суб'єктивної волі тих, хто його інтерпретує та застосовує. Наголошено, що онтологія об'єктивності ґрунтується на розумінні права як замкнутої системи об'єктивних смислів, яка прагне до абсолютної повноти заданих соціальним авторитетом норм, або в крайньому випадку, передбачає усунення можливих прогалів смислами, що знайдені чисто логічними способами в цій же системі. Методологічним витоком програми права як замкнутої системи є ідея механічного застосування норм, що виключає власні оцінки правоінтерпретаторів та

правозастосовців.

В статті продемонстрована методологічна генеалогія формальної об'єктивізації права, що відбувається в різноманітних соціально-правових концепціях: правового позитивізму, понятійної юриспруденції, історичної школи права – підґрунтям яких стала методологія, так званої, соціальної фізики (XVII ст.), що прагнула перенести пізнавальні інструменти механіки в царину суспільних наук.

Методологічну опозицію формальній об'єктивізації права становлять соціологічно орієнтовані вчення, що складають школу вільного права. Вони розмивають уявлення про право як самодостатню замкнуту систему об'єктивних правил і понять, та допускають конструювання правових смислів в процесі правоінтерпретації та правозастосування. Такі теорії знайшли підтримку в західній доктрині та судовій практиці, але слабо представлені у вітчизняній науці, зокрема, в динамічній та в темпоральній теоріях права. В складних випадках вони дають вітчизняному правозастосовцю альтернативу у пошуках рішення в умовах правової невизначеності.

Виявляється, що принцип верховенства права встановлює занадто категоричні вимоги щодо неухильного від закону правозастосування. Ідеал правового об'єктивізму, який закладений в принципі верховенства права як правління закону, а не людини, в цілому відповідає пануючим уявленням про належний механізм реалізації права, проте допускає винятки, коли йдеться про конструювання або добудову правового смислу з боку правозастосовця, які вимагають надзвичайно обережного ставлення.

Ключові слова: *верховенство права, об'єктивне, суб'єктивне, правозастосування, понятійна юриспруденція, позитивне право, школа вільного права, європейське праворозуміння, динамічне праворозуміння, темпоральна теорія права.*

DOI 10.34079/2226-3047-2021-12-21-70-78

Верховенство права як втілення базових принципів та цінностей, що ґрунтуються на ліберальній ідеологічній концепції та складають осередок правових систем західної традиції, для української правової системи є явищем відносно новим й знаходиться у фокусі прискіпливої уваги вітчизняних теоретиків та практиків. Характерною рисою ліберального варіанту доктрини верховенства права є концептуалізація засад правового об'єктивізму, який викликає критичні заперечення з боку окремих правових теорій. Відтак, доктрина верховенства права стає відносно самостійним теоретичним простором, де стикаються протилежні погляди щодо фундаментальної проблеми природи та характеру права, виражені у філософських поняттях «об'єктивного» та «суб'єктивного».

Метою статті є висвітлення ключових моментів правового об'єктивізму в аспекті доктрини верховенства права, а також теоретичних позицій, що його заперечують.

Концептуалізація правового об'єктивізму доктриною верховенства права відбувається в декількох основних моментах. Передусім, в напрямку індивідуальних прав, що складають провідну ідею ліберальної концепції верховенства права. Зазвичай вони розуміються в сучасних уявленнях як основні або фундаментальні права людини та громадянина або людські права, сутність яких обґрунтовується природним, тобто незалежним від розумності окремої людини або суспільства походженням, а отже в цьому сенсі як об'єктивні феномени. Через центральне місце та ключову роль основних прав в доктрині верховенства права ідея правової об'єктивності генералізується та набуває провідного значення.

Крім того, об'єктивізація права відбувається через ідею, що становить керівне

гасло формальних типів розуміння верховенства права, які здобули найбільшу підтримку серед теоретиків та практиків – править об'єктивний закон, а не суб'єктивна воля тих, хто його інтерпретує та застосовує. «Суб'єктивність» тут ототожнюється з людськими властивостями такими, як примхливість, упередженість, хибність, пристрасність тощо, які відбивають, так би мовити, «дефектність» людської природи, і є антитезою «об'єктивності» як вищої до окремої людини розумності закону в значенні загальної та нормативної необхідності або, за терміном Гусерля, інтерсуб'єктивності, що розуміється як спільність уявлень, властивих для багатьох, на противагу особистим уявленням.

З огляду на те, що в доктрині верховенства права йдеться про розуміння права та його застосування, можна зазначити, що і перше, і друге узалежені від концептуальних поглядів щодо самого поняття права. Так, різні уявлення щодо складу (сислової структури) права визначають різні стратегії його застосування. Правовий формалізм в уявленнях про право або вузьке праворозуміння як самодостатньої системи юридичних норм або смислів, призводить до визнання механічного застосування права, який виключає будь-який суб'єктивізм або довільну інтерпретацію чинних правил. І навпаки, широке розуміння про склад права, яке не вичерпується офіційно встановленими нормами, допускає в необхідних випадках можливість конструювання правових смислів.

Річ у тому, що домінуюча формальна орієнтація концепції верховенства права ґрунтується на уявленні про право як замкнуту систему об'єктивних смислів, яка вичерпується офіційно гарантованими нормами, принципами (правовими аксіомами), та відповідними правовими поняттями і категоріями, що розробляються наукою. Тож, така система сприймається як самодостатня для знаходження правових смислів, які повинні виводитися з неї самої виключно логічним шляхом. В практичному аспекті методологічним витоком з цієї онтології об'єктивності є ідея механічного застосування норм, що виключає будь-яку суб'єктивність щодо змісту права з боку тих, хто його застосовує та тлумачить, бо вони мають бути не більше ніж слугами та устами закону за принципом «жодної власної думки, жодної власної оцінки». Проте в першій третині ХХ сторіччя формуються теорії, які заперечували центральну тезу верховенства права про те, що правові рішення цілком визначаються законом. Узагальнено такі теорії складають так звану школу вільного права, що представлена, наприклад, у поглядах Г. Канторовича, також в концепції правового реалізму, у нас – в теорії динамічного права та темпоральній теорії. Загальною ідеєю цих теорій є те, що вони допускають конструювання правових смислів тими, хто застосовує та тлумачить право, на підставі суб'єктивних оцінок, зокрема щодо справедливості, з оглядом на досягнення суспільно корисних цілей та потенційного впливу на соціальну дійсність.

Уявлення про право як замкнуту систему об'єктивних правових смислів та понять не нові, вони розвивалися в теоріях, які увійшли в історію розвитку правової думки та заслуговують на висвітлення. В методологічному плані великий вплив мали наукові погляди, які отримали назву соціальної фізики або соціальної механіки, що сформувалися в ХVІІ сторіччі внаслідок перевороту у науковому світогляді, що був спричинений надзвичайно переконливими досягненнями в галузі природничих наук та передусім механіки. За словами авторитетного дослідника проблеми соціальної фізики Є. Спекторського, «можна сказати, не перебільшуючи, що науки про людину та її суспільне життя в той час цілком переродилися, якщо навіть не зародилися вперше на чисто теоретичних та строго наукових підставах». Замість того щоб марно моралізувати з приводу людських справ було поставлено питання про створення теоретичної науки про людину та суспільство, яка ні в чому не поступається в

пізнавальному відношенні природознавству (Спекторський, 2006, с.11). Отже, відбувся перехід від морального світогляду, який панував в науках раніше, до фізичного, що потягло за собою перенесення теоретичних поглядів та методів природничих наук в царину знань про суспільство, а саме впевненість в тому, що життя соціальне підпорядковане об'єктивним законам та зв'язкам так само, як і природний світ. Звідси логічно витікало наукове завдання виявити ті самі об'єктивні закономірності, на яких ґрунтується суспільне життя, та розробити на підставі цього знання свого роду фізику соціальної та індивідуальної поведінки за зразком механіки з чіткими причинно наслідковими зв'язками. Зусиллями юридичних наук така соціальна механіка повинна транслюватися в норми законів, в наслідок чого система правових норм стає її втіленням. Тож, за такого розуміння сутності системи права завданням правозастосування стає невідступне і, в цьому сенсі, механічне прямування за буквальним змістом норм, в яких відбивається об'єктивна закономірність суспільного життя. Треба зазначити, що методологічна платформа соціальної фізики мала величезне історичне значення для розвитку наукової думки, навіть попри те, що не досягла своєї кінцевої мети – побудувати науку про суспільство за зразком механіки, яка так само переконливо та раціонально може роз'яснити механізми індивідуальної та суспільної поведінки, як механіка роз'яснює закони переміщення тіл у просторі. Втім, вона стала передтечею філософського позитивізму, на ґрунті якого поступово сформувався юридичний позитивізм, з його схильністю бачити в праві замкнуту систему об'єктивних норм та відповідних понять. Проте, перелік концепцій, що обґрунтовували ідею виключного значення закону як втілення правової об'єктивності, юридичним позитивізмом не вичерпується.

Особливе місце серед вчень, які сповідують самодостатність системи об'єктивних правових норм, займає рідко згадувана теорія, яка отримала в XIX столітті, ймовірно, за визначенням німецького правознавця Рудольфа Ієринга, назву юриспруденції понять або понятійної юриспруденції (Кистяковский, 1916, с.361). Своєрідність сьогодення полягає в тому, що хоча сам термін «пояснювальна юриспруденція», а також його концептуальний зміст у нас мало відомі не тільки практикуючим юристам, а й колегам в науковій сфері, методологія мислення наших юристів відповідає переважно основним постулатам цієї концепції.

Основна методологічна ідея понятійної юриспруденції полягає в тому, що всі правові смисли можна вивести чисто логічними засобами з обмеженого набору правових аксіом, заданих законодавцем норм і відповідних їм юридичних понять. Очевидно, що передумовою такого підходу є розуміння права (правового порядку) як замкнутої системи, яка прагне до абсолютної повноти заданих соціальним авторитетом норм, або в крайньому випадку, передбачає усунення можливих прогалин смислами, що знайдені чисто логічними способами в цій же системі.

Не дивно, що методологічна програма понятійної юриспруденції склалася під сильним впливом юридичного позитивізму, характерною рисою якого є сприйняття чинного права в якості офіційних встановлень публічної влади. Хоча насправді склад детермінант цієї програми більш складний. З концептуальної сторони припущення, що вирішення конкретних правових справ можна отримати із загальних базових положень антропологічного або соціально-нормативного характеру вже розвивалося школою природного права. Наприклад, Х. Вольф намагався з інтуїції природного і міжнародного права вивести повний каталог прав і обов'язків людини. Цікаво, що продовження такі наміри знайшли пізніше у представників історичної школи права, яка виникла та формувалась із критики природної концепції. Так, Савіньї вважав, що правові джерела утворюють цілісність, яка визначається властивостями єдності і

повноти. Пухта вважав, що правові положення, які впливають їх духу народу, не виявляють себе безпосередньо в переконаннях народних лідерів, не в їх діях, і не в судженнях законодавця, а стають зрозумілими тільки як результат наукової розробки. Звідси висновувалася ідея, що правові положення повинні виводитися з системи наукових понять, які відповідають духу народу і нормам, встановленим його офіційними представниками (Новгородцев, 1999, с.73-98).

З практичного боку довіра до законів, які приймаються демократичним шляхом, а також базові ідеї принципу поділу влади, приводили до прагнення підпорядкувати тих, хто має правозастосовні повноваження (передусім, суддів) букві закону, зміст якого слід шукати в ньому ж самому.

Таким чином, принцип понятійної юриспруденції полягає в тому, що правова дійсність повністю вичерпується системою об'єктивно заданих офіційних норм, юридичних аксіом (принципів) і понять, тому ця система самодостатня для знаходження правових смислів, які виводяться з неї самої виключно логічним шляхом. Компетенція судді повинна також обмежуватися логічними прийомами, суддя не має права в будь-якій формі суб'єктивно вплинути на вирішення справи, виконуючи роль уст закону. Не важко побачити, що такий підхід закладає фундамент формальної законності, обмежує значення судової діяльності механічним виконанням приписів закону.

Однак, вже з кінця XIX початку XX століття критика з боку соціологічно орієнтованих вчень розкрила недостатність програми розуміння права як замкнутої об'єктивної системи. Наукову опозицію понятійної юриспруденції склали, перш за все, теорія інтересів Ієринга, соціологічна концепція (Ерліх, Гурвич та інші), а також школа вільного права (Канторович та інші). Роль останньої хотілося б позначити окремо.

Так звана школа вільного права набуває популярності з виданням мало відомої у нас роботи Г. Канторовича «Боротьба за правову науку» 1906 р., в якій автор допускав право розсуду суддів і знаходив, що його критерії передбачають не тільки державно встановлені норми, але також й інші норми, які оцінюють, розвивають або заповнюють право позитивне. Таке право, що не створене державою, він розглядав як вільне від юридичного позитивізму. Ідеї вільного права мали вельми помітний практичний ефект через вплив на законотворчість. Зазвичай його пов'язують з досі чинним Швейцарським цивільним кодексом 1907 р., славнозвісна стаття 1 якого передбачає, що в разі відсутності відповідних норм в законі, суддя повинен приймати рішення у відповідності до звичаєвого права, а за відсутності такого – за правилом, яке він встановив би в якості законодавця, керуючись при цьому пануючою науковою доктриною та судовою практикою (Цвайгерт и Кётц, 2000, с.269). Щоправда, кодекс залишив відкритим важливе питання, за яким тривають дискусії: чи то суддя є творцем правила, що відсутнє у законодавстві, чи то він тільки конструє та формулює правило в термінах, знаходячи сам правовий смисл в об'єктивному порядку. Проте, хоча цей кодекс і не прояснює до кінця роль судді у процесі правотворення, він став першим, в якому законодавець в ясных висловах відкрито закріпив свободу суддівського розсуду.

Схожий підхід до права поділяли представники концепції правового реалізму, що сформувався в першій третині XX століття та набув поширення як в системах континентального типу, особливо у вигляді скандинавського реалізму (К. Олівекрона та інші), так і в системах англо-американського права. Об'єктом критики правового реалізму став категоріальний і нормативний формалізм у праві. Реалісти виступали проти того, що правові смисли задані по відношенню до правозастосовця як об'єктивність, що розуміється як понятійна і / або нормативна необхідність. Вони доводили протилежну тезу про те, що «правові категорії не є незмінними, їх

наповнюють імпліцитні теорії і принципи суддів або вони визначаються неусвідомленим вибором, який роблять судді» (Таманага, 2007, с.91-92). Підстави даний підхід знаходив в судовій практиці. Яскравим прикладом стала окрема думка судді Верховного Суду Олівера Холмса в справі «Локнер проти штату Нью-Йорк», про скасування акту штату, яким встановлювалися обмеження тривалості робочого часу. Верховний суд США скасував цей акт на підставі того, що він порушує такий принцип, як свобода договору роботодавців і працівників, який є складовим елементом теорії невтручання держави в економіку. У своїй окремій думці О. Холмс вказав, що судді вчитують в конституції теорію, якої там немає, але упускають те, що працівники в дійсності не мають реальної свободи визначати умови праці. Тому, на думку реалістів, «зміст правових категорій – це не щось, що слід знайти за допомогою внутрішньої правової логіки; цей сенс слід конструювати з метою досягнення певних суспільних цілей, беручи до уваги потенційний вплив рішень на соціальну дійсність» (Таманага, 2007, с.91-92).

У концептуальному протистоянні понятійної юриспруденції і вільного права проявляється важливий зв'язок між правовою онтологією і гносеологією, коли уявлення про предмет, в даному випадку про склад права, визначають добір інструментарію виявлення правових смислів. Можна бачити, що прямим наслідком онтологічних ідей понятійної юриспруденції, в яких постулюється правовий об'єктивізм, є методика механічного правозастосування, яка противиться будь-якому суб'єктивізму з боку осіб, які здійснюють право – жодних довільних інтерпретацій, жодних власних оцінок. І навпаки, онтологічні посилки школи вільного права, що розмивають уявлення про право як самодостатню замкнуту систему об'єктивних правил і понять, визнають елементи суб'єктивізму з боку правозастосовців, допускаючи конструювання ними правових смислів.

Сьогодні концепція вільного права в західному правознавстві має значну підтримку. Як пише сучасний німецький теоретик Р. Циппеліус, «програма чисто догматичної юриспруденції і правозастосування, яка визнає тільки заданий сенс законів, виявилася нездійсненною» ..., «методологія давно визнала, що відповіді на конкретні правові проблеми взагалі не можна строго вивести з державних законів, здійснення правосуддя повинно включати оцінки, і зокрема, розуміння справедливості» (Циппеліус, 2000, с.251, 277). Якщо звернутися до сучасного європейського праворозуміння, то ми побачимо, що в постмодернову епоху до права ставляться не як до об'єкту, який існує поза людською свідомістю та досвідом, а скоріш як до результату нескінченних інтелектуальних кваліфікацій або інтерпретацій (Рулан, 2005, с.23-24). Загальною тенденцією сучасних західних інтелектуальних пошуків праворозуміння є використання комплексного підходу, розробка теорій інтегративного типу, в яких право інтерпретується різносторонньо – як текстуально-мовне, психічне та поведінкове явище. Отже, змінилася методологія пізнання права, яка стала комплексною, зосередженою відразу на декількох його визначальних якостях. При цьому право береться не як зовнішній об'єкт, що існує для людей, а розглядається, так би мовити, через людей: через свідомість, психіку, через мову, у дії, у правовідносинах отже – у суспільній комунікації; бо те, що юристи зазвичай розуміють як право – норми, статті, закони тощо – втрачає смисл поза суб'єктами, що їх сприймають та інтерпретують.

Картина європейського праворозуміння, на нашу думку, буде неповною без аналізу законодавства і юридичної практики. Широке праворозуміння, що відбивається, передусім, в конституційних нормах і передбачає протиставлення права і закону, у складних випадках відкриває шлях до пошуку рішень за межами буквального тексту

правових норм. Так, на думку федерального конституційного суду Німеччини, якому довелося тлумачити норму Основного закону про розмежування понять закону і права, «...закон і право фактично ідентичні в цілому, проте не обов'язково і не завжди. Право не ідентично сукупності законів. Поряд з писаними законами державної влади при певних обставинах може існувати інше право, яке має своє джерело в конституційному правопорядку в якості смислового цілого і по відношенню до писаного закону може діяти як засіб виправлення та покращення. Знайти його та застосувати в рішенні – завдання судової влади» (Алекси, 2011, с.9). В подальших рішеннях конституційний суд Німеччини був більш стриманий у питанні можливості відступу загальних судів від тексту закону, проте завжди виходив з того, що це можливо.

Відомий вітчизняний правознавець П. Рабінович, слушно зазначає, що одним із шляхів отримати уявлення про сучасне європейське розуміння права є аналіз практики Європейського суду з прав людини в контексті застосування норм Конвенції про захист прав людини і основних свобод 1950 року (Рабінович, 2006, с.4). Вивчення практики Євросуду дозволив вченому констатувати, що конкретна інтерпретація європейського розуміння права не може бути застиглою, незмінно формалізованою. Тож, час від часу приходиться переглядати праворозуміння шляхом «переінтерпретації положень Конвенції, а іноді навіть і до їх, так би мовити, «добудови». Євросуд вказує, що «завжди існуватиме необхідність у пристосуванні загальних положень Конвенції до змінюваних обставин», навіть шляхом формулювання права, текстуально не закріпленого у Конвенції (Рабінович, 2006, с.5). Таким чином, як в концептуальних поглядах, так і в судовій практиці європейської правової системи, а в більшому масштабі – в сучасній західній традиції права чітко артикулюється, хоча і з обмовками, можливість конструювання або «добудови» об'єктивних норм та принципів в процесі їх інтерпретації та застосування.

Слід визнати, що мислення вітчизняних правознавців переважно перебуває в полоні методології, що сповідує формальний об'єктивізм. Рідкісним винятком можна вважати динамічну теорію права, представником якої є, зокрема, С. Максимов або темпоральну теорію, що розробляє О. Стовба, які сходяться у розумінні права як акту відтворення правового смислу в свідомості суб'єктів, що відбувається кожного разу в процесі правореалізації. Тож, за цією теорією правовий смисл відтворюється, конструюється кожного разу, а не існує об'єктивно задалегідь; правовий сенс існує не «стало об'єктивно» – десь «у промовах», і не «стало суб'єктивно» – «у голові» дослідника, а динамічно, конструюючись и відтворюючись шляхом осмислення реальності в ході соціальних практик (Стовба, 2015, с.226). І хоча й ці теорії не забезпечені від критики (дивись цікаві зауваження академіка П. Рабіновича) (Рабінович, 2013, с.18), та не знайшли широкої підтримки в українській доктрині, в складних випадках вони дають вітчизняному правозастосовцю альтернативу у пошуках рішення в умовах правової невизначеності.

Виявляється, що принцип верховенства права встановлює занадто категоричні вимоги щодо неухильного від закону правозастосування. Ідеал правового об'єктивізму, який закладений в принципі верховенства права як правління закону, а не людини, в цілому відповідає пануючим уявленням про належний механізм реалізації права, проте допускає винятки, які вимагають надзвичайно обережного ставлення, коли йдеться про свободу розсуду у процесі конструювання або добудови нормативного смислу з боку правозастосовця.

Бібліографічний список

Алекси, Р., 2011. *Понятие и действительность права (ответ юридическому*

- позитивизму). Пер. с нем. Москва: Инфотропик Медиа.
- Кистьяковский, Б.А., 1916. *Социальные науки и право. Очерки по методологии социальных наук и общей теории права*. Москва: Изд. М. и С. Сабашниковых.
- Новгородцев, П.И., 1999. *Историческая школа юристов*. Санкт-Петербург: Лань.
- Рабинович, П.М., 2013. Предисловие. В: А.В. Стомба. ред. *Неклассическая философия права: вопросы и ответы*. Харьков, с.9-31.
- Рабинович, П., 2006. Сучасне європейське праворозуміння. *Право України*, 3, с.4-6.
- Рулан, Н., 2005. *Историческое введение в право*. Москва: NOTA BENE.
- Спекторский, Е., 2006. *Проблема социальной физики в XVII столетии. В 2-х т.* Санкт-Петербург: Наука, Т.1: Новое мировоззрение и новая теория науки.
- Стомба, О., 2015. Що таке темпоральна онтологія права? Відповідь критикам. *Філософія права і загальна теорія права*, 1-2, с.226-234. DOI: <https://doi.org/10.21564/2227-7153.2015.1-2.182448>
- Таманага, Б., 2007. *Верховенство права: історія, політика, теорія*. Пер. з англ. А. Іщенко. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія».
- Цвайгерт, К. и Кётц, Х., 2000. Швейцарский гражданский кодекс. В: К. Цвайгерт и Х. Кётц. *Введение в сравнительное правоведение в сфере частного права*. Москва: Международные отношения, Т.1, с.256-272.
- Циппеліус, Р., 2000. *Філософія права*. Київ: Тандем.

References

- Aleksi, R., 2011. *Ponyatie i deystvitel'nost' prava (otvet yuridicheskomu pozitivizmu)* [The concept and reality of law (response to legal positivism)]. Translated from German. Moscow: Infotropik Media.
- Kistyakovskiy, B.A., 1916. *Sotsialnye nauki i pravo. Ocherki po metodologii sotsialnykh nauk i obshchey teorii prava* [Social sciences and law. Essays on the methodology of the social sciences and the general theory of law]. Moscow: Publishing house. M. and S. Sabashnikovs.
- Novgorodtsev, P.I., 1999. *Istoricheskaya shkola yuristov* [Historical School of Lawyers]. Sankt-Peterburg: Lan.
- Rabinovich, P.M., 2013. Predislovie [Foreword]. Un: A.V. Stovba, ed. *Non-classical philosophy of law: questions and answers*. Kharkov, pp.9-31.
- Rabinovich, P., 2006. Suchasne yevropeiske pravorozuminnia [Suchasne European pravorozuminnia]. *Pravo Ukrainy*, 3, pp.4-6.
- Rulan, N., 2005. *Istoricheskoe vvedenie v pravo* [Historical introduction to law]. Moskva: NOTA BENE.
- Spektorskiy, Ye., 2006. *Problema sotsialnoy fiziki v XVII stoletii. V 2-kh t.* [The problem of social physics in the XVII century. In 2 volumes]. Sankt-Peterburg: Nauka, Vol.2: New worldview and new theory of science.
- Stovba, O., 2015. Shcho take temporalna ontolohiia prava? Vidpovid krytykam [What is Temporal Ontology of Law? Response to Critics]. *Philosophy of law and general theory of law*, 1-2, pp.226-234. DOI: <https://doi.org/10.21564/2227-7153.2015.1-2.182448>
- Tamanaha, B., 2007. *Verkhovenstvo prava: istoriia, polityka, teoriia* [The rule of law: history, politics, theory]. Translated from English A. Ishchenko. Kyiv: Vyd. dim «Kyievo-Mohylianska akademiia». Kyiv: Kyiv-Mohyla Academy Publishing House.
- Tsvaygert, K. and Ketts, X., 2000. Shveytsarskiy grazhdanskiy kodeks [Swiss Civil Code]. In: K. Tsvaygert and X. Ketts. *An Introduction to Comparative Law in Private Law*. Moscow: Mezhdunarodnye otnosheniya, Vol. 1, pp.256-272.
- Tsyppeliyus, R., 2000. *Filosofii prava* [Philosophy of law]. Kyiv: Tandem.

Y. Chernykh

PRINCIPLE OF LAW DOMINATION AS A CONCEPTUALISATION OF LAW OBJECTIVISM AND ITS REJECTION

The article highlights the problem of objectification of law arising in the context of the mostly widespread formally oriented version of the principle of supremacy of law which accentuates the idea of the rule of objective law instead of the rule of judgment-based will of interpreters of law and law enforcement officers. It is emphasized that the ontology of evenhandedness is based on understanding of law as a closed system of non-biased tenors seeking absolute completeness of social norms assigned by the social authority. If worst comes to worst, such a system envisages elimination of possible gaps with the help of tenors found with the help of purely logical methods applied by the system itself. The methodological source of the program of law as a closed system is the idea of mechanical application of standards, which includes evaluations made by interpreters of law and law enforcement officers.

The article demonstrates the methodological genealogy of formal objectification of law going on in various socio-legal concepts, such as legal positivism, conceptual jurisprudence and the historical school of law – all of them being based on the methodology of the so called social physics (17th century) that sought to transfer cognitive tools of mechanics to the field of social sciences.

Methodological opposition to formal objectification of law is presented by society-oriented teachings constituting the school of free law. They erode understanding of law as a self-reliant closed system of objective rules and concepts and permit construction of legal tenors in the process of interpretation and enforcement of law. These theories are accepted in the western doctrine and in case law. But they are not widely presented in the national science, in particular in dynamic and temporal theories of law. In complicated cases they provide the national law enforcement officer with an alternative in search of a decision under the conditions of legal ambiguity.

It is revealed that the principle of supremacy of law determines extremely strict categorical requirements on non-deviation to enforcement of law. The ideal of legal objectivism specified in the principle of supremacy of law as the rule of law, not the rule of the individual, conforms to the popular understanding of the appropriate mechanism of law enforcement. However, it accepts exceptions when it comes to construction or sophistication of a particular legal tenor made by a law enforcement officer. These exceptions need careful handling.

Key words: *rule of law, objective, subjective, law enforcement, conceptual jurisprudence, positive Law, School of Free Law, European legal understanding, dynamic legal understanding, temporal theory of law.*

Стаття надійшла до редакції 30.04.2021 р.

УДК 349.6

О.В. Беспалова

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ПІДТРИМАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ